

JĘZYCZEK (49) sb m

e jasne.

sg N języczek (17). ◇ D języczkowi (1). ◇ A języczek (11). ◇ I języczki(e)m (3). ◇ L języczku (1).
◇ pl N języczki (10). ◇ G języczk(o)w (3). ◇ A języczki (1). ◇ I języczki (1). ◇ L języczkoch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Dem. od „język”, organ pomagający w spożywaniu pokarmów, u ludzi narząd mowy; *lingula Murm*, Cn (10) : *Murm* 54; thedy wziąwłszy oliwy dobrej/ zagrzawłszy namazuy dziecięciu około vřzek/ y fkronie, Pothym tąż oliwą ciepłą: namaży ięzyczek *FalZioł* V 39v; Takie pecherze na dziecinnym ięzyczku/ Czynią łie dla kwałności mleka. *FalZioł* V 39v, +6b, I 78d, V 37v, 39v.

a. Języczek traktowany jako organ kierujący procesami mowy [1 przykład w funkcji hipokorystycznej, 2 następne – peioratywnej] (3) : Ięzyczki złączáią małżeńłtwá/ Iteż inne przyacięłłtwá *BierEz* Dv; [*Mieszczka*] Choćia piłmá nie vmie/ zwycięży cię łłowy. Ma potemu ięzyczek *BierRozm* 27; Ale by kto chciał piłác/ á dał pyorku wołá/ Snádnieby iezyczkowi/ odiał wnet łwáwołá. *RejZwierz* A4.

2. anat. Niewielki, ruchomy organ w jamie gardłowej, zamykający otwór krtani; *epiglossis Mącz*, *Calep*; *uva Mącz* (15) : Gdy thy ziarnka w vřcie[ch] źuie/ albo warząc tą wodá vřta pło[c]że [...] gardło j ięzyczek czyłci *FalZioł* I 143c, II 3c; *Epiglossis, sive Epiglottis, Ligula, nux gutturis, minor lingua, Yęziczek* ktory dech przimuye y zámýka. *Mącz* 106c, 146d, 511b; *Epigłółsis* – Ięziczek ktory zamika krtán, abi na płuca napoy albo pokármnie przilzedł. *Calep* 367a.

Zwrot »języczkiem glegotać« (1): *Gargarizo, Máłym yeziczkiem* [!] glegotać nábrawłszy wodi wułtá/ chárchác. *Mącz* 142c.

lek. Wyrażenia: »języczek upadły [= niedowładny]; języczek spada (a. spadnie)« [szyk zmienny] (5 : 3); Toż też płokanie ięzyczek vpadły podnołi, gdy łobie częłto będziefz vřta płokał. *FalZioł* I 124d, ę4c, I 66d, [2 r.], 85b, 119c, 155d; Wrzody w Gardle gdy yezyczek [!] łpádnie á człowiek nie może dobrze połykáć. *Mącz* 11b.

3. Ruchoma strzałka u wagi, wskazująca jej przechylenie; *examen, lingua Cn* (1) : Bo iáko ięzyczek v wagi [*momentum staterae*] ták ięłt przed tobá okrág źieime *Leop Sap* 11/23.

4. bot. Roślina z rodzaju *Plantagineae*; *Plantago lanceolata* L. (Rost); *lingula a. ligula Mącz*; *plantago Calep*; *lanceolata, lingua ovina, plantago longa Cn* (22) : *Mącz* 194b; Weźmi łoku z ięzyczkow/ á day go chorému [*na trzeciaczkę*] pić po trzy kroć niż go nápádnie *SienLek* 141; Ięzyczki/ *Plantago minor Spitzwegericht. SienLek* 202, Xxx2; *Plantago* – Bábka, ięziczek [!] *Calep* 811b.

Zestawienia: »języczek gęsi« = *Cichorium Intybus* L. (Rost: *dicorea, podróźnik*); *cykoria, podróźnik; cichorea, chichoreurn herba, endivia Mącz* [szyk 1 : 1] (2): *Cichorea et Chichoreum herba, Cikorea* niektórci zowá/ yezyczek [!] gęsy/ *Podróźnik* włáłniey. *Mącz* 52d, 386c.

»jelenie języczki« = *Scolopendrium officinarum Sw.* (Rost) (6): Też anyż warzony z ielenimi ięziczki [...] oczukrowác/ piy że ten łirop poranu *FalZioł* I 7a, I 98c; Ielenie ięzyczki/ *Phyllitis Hirtzzungen. SienLek* 228v, 94v, 166v, Xxx2.

»psie języczki« = *Anchusa officinalis* L. (Rost), *plantago lanceolata* L. (Rost); *cynoglossum Mącz*; *arnoglossum Calep* (5): *FalZioł* V 74v, 116; 76c; Albo náłłucz psích ięzyczkow/ dryakwie polnéy/ á tego z łolá ná boláczkę przywiń *SienLek* 126; *Calep* 97a.

»ptaszy języczek« = *Polygonum aviculare* L. (Rost), *polygala comosa* Schk. (Rost) (2): Lingua avis.
Ptałzy ięzyczek. *FalZioł* +4a, I 78d.

»języczek wrobli« = *Polygonum aviculare* L. (Rost) [szyk 1 : 1] (2): [sporysz] kładzie lię po ziemi
maiącz liłtki iakoby ruta/ á nafienie ma około liłtkow/ ktory też zową ięzyczkiem wroblem *FalZioł*
I 20c; *Polygonum* – Sporyfz aly wroble ięzyczki *Calep* 818b.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Lingula – Szpatuła, ieziczek, ite^m wftęga. *Calep* 605b.

Synonimy: 3. czopek; 4. »języczek gęsi«: *podroźnik*.

JW